

บทที่ 7

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในวิธีดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในระดับหมู่บ้านนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมในหมู่บ้าน โดยศึกษารูปแบบการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตในหมู่บ้านทดลองรูปแบบนั้น และประเมินผลรูปแบบที่ใช้ในการวิจัย ในการนี้ได้ศึกษารูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญของประเทศจำนวน 12 คน วิจัยรูปแบบที่ผู้วิจัยร่างขึ้นและส่งไปให้ ผู้เชี่ยวชาญวิจารณ์กลับคืนมา 7 คน หลังจากแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะแล้ว ได้เชิญคปค.ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 13 จังหวัด จำนวน 19 คน ร่วมประชุมพิจารณาหาวิธีการนำรูปแบบนี้ไปใช้ให้เหมาะสมในหมู่บ้าน หลังจากนั้นได้นำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นใหม่นี้ไปทดลองใช้ใน 3 หมู่บ้าน โดยมีหมู่บ้านควบคุม 3 หมู่บ้าน ซึ่งสุ่มตัวอย่างกลุ่มหมู่บ้านทั้งสองกลุ่ม โดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน หลังจากทดลองใช้รูปแบบจนครบทุกขั้นตอนแล้ว จึงประเมินผลรูปแบบ โดยประเมินการยอมรับรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความคิดเห็นของประชาชนและผู้นำหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของผู้นำหมู่บ้านในการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยใช้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสรุปผลจากการประชุม วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินผลรูปแบบ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/pc+ ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ความคิดเห็นและการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต ใช้การทดสอบค่าที (t-test) ในการเปรียบเทียบความรู้ ความคิดเห็นและการดำเนินงาน ระหว่างหมู่บ้านทดลองกับหมู่บ้านควบคุม และเปรียบเทียบผลก่อนทดลองรูปแบบกับหลังทดลองรูปแบบ ได้ผลการวิจัยดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ มีลักษณะการดำเนินงานใน 3 ระดับดังนี้คือ

ระดับที่ 1 ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน จปฐ. ระดับอำเภอ ควรมีการประชุมร่วมกับ คปค. ในเรื่องเกี่ยวกับปัญหา ข้อขัดข้องในอดีตที่เคยมีประสบการณ์มาและวิธีการแก้ปัญหา เพื่อขจัดข้อขัดข้องต่าง ๆ ทั่วหมดไป ข้อควรรู้ทั้งหมดเกี่ยวกับการดำเนินงาน จปฐ. และบทบาทของ คปค. ในการดำเนินงานให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด

ระดับที่ 2 คปค. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ กม. เพื่อให้ กม. เกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง หลังจากนั้นจึงให้ข้อมูล วิธีการรวบรวมปัญหาของหมู่บ้านโดยใช้แบบสำรวจ จปฐ. การนำปัญหาจาก จปฐ. ไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน วิธีการวางแผนต่าง ๆ และวิธีการเขียนแผนเสนอเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐ โดยเน้นการปฏิบัติจริงในทุกขั้นตอน

ระดับที่ 3 ผู้หมู่บ้านและ กม. ควรมีการเรียกประชุมหัวหน้าครอบครัวทุกหลังคาเรือนมาพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและคนในครอบครัวโดยใช้ตัวชี้วัดต่าง ๆ ตามความจำเป็นพื้นฐาน เพื่อให้หัวหน้าครอบครัวเกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลังจากนั้นจึงแบ่งกลุ่มตามคุ้ม หรือตามเขตความรับผิดชอบของ ผสส. อสม. หรือ กม. โดยให้ผู้นำในเขตนั้น (หัวหน้าคุ้ม หรือ ผสส. อสม. หรือ กม. ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ จปฐ.) ให้ข้อมูลวิธีการรวบรวมปัญหาของหลังคาเรือนโดยใช้แบบสำรวจ จปฐ. 1 โดยทุกครัวเรือนจะต้องสำรวจบ้านของตนเองโดยมี กม. ผสส. อสม., หัวหน้าคุ้ม คนใดคนหนึ่ง ที่อยู่บ้านใกล้เคียง เป็นผู้ร่วมในการสำรวจหรือ เป็นที่ปรึกษา เพื่อให้ชาวบ้านได้รู้ปัญหาของตนเอง และ กม. สามารถนำปัญหาของแต่ละหลังคาเรือนที่ตนเองรับผิดชอบ มาประมวลเป็นปัญหาของกลุ่ม หรือของคุ้ม หลังจากนั้น กม. ผสส. อสม. หัวหน้าคุ้ม นำปัญหาของแต่ละกลุ่มหรือคุ้ม มาประมวลเป็นปัญหาของหมู่บ้าน ประชุมวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา แล้วจึงร่วมมือกันวางแผนแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน ปัญหาใดที่หมู่บ้านสามารถแก้ไขได้เอง กม. ผสส. อสม. และหัวหน้าคุ้ม

ควรประชุมตกลงกันในการแก้ไขปัญหาค่าใหญ่เกินกว่าที่หมู่บ้านจะสามารถแก้ไขกันได้เองแล้ว ก็เขียนแผนเสนอในที่ประชุมกรรมการสภาตำบลเพื่อขอขบประมาณ และขอความช่วยเหลือต่าง ๆ จากรัฐต่อไป

2. หลังจากนำรูปแบบนี้ไปทดลองใช้ในพื้นที่หมู่บ้านทดลอง ในขณะที่ให้หมู่บ้านควบคุมได้ดำเนินการขั้นตอนที่ 1 2 และ 3 ตามรูปแบบเดิมที่กำหนดโดยศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติแล้ว ผลการประเมินรูปแบบได้ข้อสรุปดังนี้

2.1 ในช่วงเวลาดำเนินการทดลองรูปแบบ ประชาชนในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่ามีประชาชนมีความรู้ร้อยละ 10 ในทุกเรื่อง และพบว่ามีประชาชนมีความรู้ร้อยละ 5 ถึง 12 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 18 ข้อ

2.2 ในช่วงเวลาหลังทดลองรูปแบบ ประชาชนในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่าประชาชนมีความรู้เพิ่มขึ้นกว่าก่อนช่วงการทดลองรูปแบบ โดยพบว่าช่วงเวลาหลังการทดลองรูปแบบ ประชาชนทั้งในหมู่บ้านทดลอง และในหมู่บ้านควบคุมมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 ประชาชนในหมู่บ้านทดลอง ร้อยละ 46.3 สืบหาข้อมูล จปฐ.1 ด้วยตนเอง และร้อยละ 80.6 ของผู้สำรวจตอบว่าไม่มีปัญหาในการสำรวจ และร้อยละ 85.5 ของผู้สำรวจ ตอบว่าการสำรวจ จปฐ.1 ครั้งต่อไป ควรให้แต่ละครอบครัวสำรวจกันเอง และร้อยละ 46.7 และ 50.0 ตอบว่า การสำรวจ จปฐ.1 มีประโยชน์สำหรับครอบครัวตนเอง และหมู่บ้าน ตามลำดับ

2.4 ในช่วงเวลาก่อนการทดลองรูปแบบ ผู้นำในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าผู้นำในหมู่บ้านทดลองและหมู่บ้านควบคุมมีความรู้มากกว่า ร้อยละ 50 เพียง 2 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 18 ข้อ

2.5 ในช่วงเวลาหลังการทดลองรูปแบบ ผู้นำในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน แยกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าผู้นำในหมู่บ้านทดลองมีความรู้มากกว่าร้อยละ 50 ถึง 15 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 18 ข้อ และหมู่บ้านควบคุมมีความรู้มากกว่า ร้อยละ 50 เพียง 9 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 18 ข้อ จากการทดสอบความแตกต่างของความรู้ในช่วงก่อนการทดลองรูปแบบ เปรียบเทียบกับในช่วงหลังการทดลองรูปแบบ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม

2.6 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในช่วงก่อนการทดลองรูปแบบ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าผู้นำในหมู่บ้านทดลองและหมู่บ้านควบคุมมีความเห็นด้วยมากกว่าร้อยละ 70 จำนวน 12 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 24 ข้อ ซึ่งเป็นความคิดเห็นทางด้านลบ 1 หัวเรื่อง คือ การเทียบเกณฑ์ในแบบ จปฐ.3 ควรเป็นหน้าที่ของ คปค.

2.7 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในช่วงหลังการทดลองรูปแบบ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าผู้นำในหมู่บ้านทดลองมีความเห็นด้วยมากกว่า ร้อยละ 70 จำนวน 19 หัวเรื่องจากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 24 ข้อ ซึ่งเป็นความคิดเห็นทางด้านลบ 5 หัวเรื่อง คือ การเทียบเกณฑ์ในแบบ จปฐ.3 ควรเป็นหน้าที่ของ คปค. จปฐ.บางข้อชาวบ้านตอบไม่ตรงกับความจริง คำถามในแบบ จปฐ.1 บางข้อเข้าใจยาก บางข้อไม่เหมาะสมกับหมู่บ้าน การหาสาเหตุของปัญหาที่ได้จากการสำรวจ จปฐ. ควรเป็นหน้าที่ของ คปค. ส่วนผู้นำในหมู่บ้านควบคุม มีความเห็นด้วยมากกว่า ร้อยละ 70 จำนวน 11 หัวเรื่อง จากหัวข้อเรื่องทั้งหมด 24 ข้อ ซึ่งเป็นความคิดเห็นทางด้านลบ 2 หัวเรื่องคือการเทียบเกณฑ์ในแบบ จปฐ.3 และการหาสาเหตุของปัญหาที่ได้จากการสำรวจ จปฐ. ควรเป็นหน้าที่ของ คปค.

2.8 ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการดำเนินงานวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน เมื่อเปรียบเทียบในช่วงก่อนและหลังการทดลองรูปแบบ

ในหมู่บ้านควบคุมพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในหมู่บ้านทดลองพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.9 การดำเนินงานในช่วงหลังการทดลองรูปแบบ พบว่า คปต.อบรม กม. และผู้นำหมู่บ้านคนอื่นได้ครบถ้วน ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ทั้งในหมู่บ้านทดลองและในหมู่บ้านควบคุม แต่เมื่อถึงขั้นตอนที่ผู้นำหมู่บ้าน เตรียมชาวบ้านนั้นพบการดำเนินงานแตกต่างกันไป 4 รูปแบบคือ

หมู่บ้านทดลอง

รูปแบบที่ 1 ผู้นำบ้านถ่ายทอด จปฐ. ทางหอกระจายข่าว แล้วอธิบายรายละเอียดตามคุ้ม บางคุ้มเรียกชาวบ้านมารวมกันแล้วอธิบาย บางคุ้มเดินไปแจกแบบสำรวจตามบ้านแล้วอธิบายที่ละบ้าน แล้วให้ชาวบ้านกรอกข้อมูลเอง

รูปแบบที่ 2 ผู้นำบ้านประกาศทางหอกระจายข่าวให้มาประชุม แล้วจึงอธิบายวิธีการสำรวจ จปฐ.1 ด้วยตนเอง ให้ชาวบ้านกลับไปกรอกข้อมูลเอง

รูปแบบที่ 3 ผู้นำบ้านเรียกประชุมเฉพาะหัวหน้าคุ้ม (ซึ่งอาจเป็นคนเดียวกับ กม. ผสส. อสม.) ชักชวนความเข้าใจ หลังจากนั้นแยกย้ายกันไปตามคุ้ม แจกแบบสำรวจแล้วอธิบายวิธีการสำรวจครอบครัวตนเองที่ละบ้าน แล้วให้ชาวบ้านกรอกข้อมูลเอง

หมู่บ้านควบคุม

รูปแบบที่ 4 ผู้นำบ้านเรียกประชุมกรรมการหมู่บ้าน แล้วแบ่งแบบสำรวจตามครัวเรือนที่ กม. รับผิดชอบ ไม่มีการนัดประชุมชาวบ้าน แล้วให้ กม. ไปสำรวจซึ่งพบว่าบางคนกรอกข้อมูลเอง บางคนถามชาวบ้านในบางเรื่อง บางคนลอกข้อมูลจากข้อมูลเดิม บางคนออกไปสำรวจจริง บางคนมอบหมายให้คนในครอบครัวไปสำรวจให้

2.10 ในขั้นตอนของการสำรวจพบว่า ผู้นำในหมู่บ้านทดลองร่วมสำรวจ จปฐ.1 มากกว่าผู้นำในหมู่บ้านควบคุม ร้อยละ 9.1 (ร้อยละ 73 ในหมู่บ้านทดลอง และร้อยละ 63.9 ในหมู่บ้านควบคุม) จำนวนหลังคาเรือนที่สำรวจ 10-14 หลัง ผู้นำในหมู่บ้านควบคุม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยเดินไปสำรวจในบ้านที่รับผิดชอบ ในขณะที่ผู้นำในหมู่บ้านทดลอง ให้ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลบ้านของตนเอง ผู้นำหมู่บ้านใช้เวลาในการสำรวจ 2-4 วัน

2.11 ขั้นตอนการดำเนินงานสรุป จปฐ.1 สํารวจ จปฐ.2 ทํา จปฐ.3 การวิเคราะห์สาเหตุ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการวางแผนแก้ไขปัญหา พบว่า ผู้นำในหมู่บ้านทดลองทำครบทุกกิจกรรม ส่วนผู้นำในหมู่บ้านควบคุมทำ เฉพาะกิจกรรมการสรุป จปฐ.1 เท่านั้น

2.12 การยอมรับการดำเนินงาน จปฐ.รูปแบบใหม่ ที่ทดลองใช้ในหมู่บ้านทดลอง พบว่า ผู้นำหมู่บ้านในหมู่บ้านทดลอง มากกว่า ร้อยละ 70 มีความคิดเห็นว่าการเตรียมชุมชนของ คปต.ควรเป็นลักษณะการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน จปฐ.แก่ กม. ผสส.อสม.และหัวหน้าคุ้ม แผนภาพหรือภาพลึกลับที่ คปต.ใช้ประกอบการบรรยายมีลักษณะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น มีขนาดเหมาะสม รูปภาพประกอบน่าสนใจ มีจำนวนพอเหมาะ ลักษณะการจัดการฝึกอบรมที่ คปต.ใช้เหมาะสม หัวหน้าคุ้มหรือ กม.ผสส.อสม.ในคุ้มสามารถอธิบายวิธีการสำรวจ จปฐ.1 ให้ชาวบ้านในคุ้ม เข้าใจได้ดี และเมื่อให้ชาวบ้านสำรวจ จปฐ.1 เองช่วยให้ชาวบ้านรู้หัวข้อคุณภาพชีวิตที่ชาวบ้านยังขาดอยู่ การสำรวจ จปฐ. เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและชาวบ้านโดยตรง เป็นหน้าที่ของชาวบ้านที่จะต้องทำ การสรุป จปฐ.1 เป็นประโยชน์กับหมู่บ้านและเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่จะต้องทำ การสำรวจ จปฐ.2 การทํา จปฐ.3 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการวางแผนแก้ไขปัญหานั้นหมู่บ้านสามารถทำได้เอง เป็นประโยชน์กับหมู่บ้าน และเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนที่จะต้องทำ การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหานั้นได้จาก จปฐ.1 ของตนเอง เป็นสิ่งที่เหมาะสมดี การดำเนินงาน จปฐ.ในรูปแบบใหม่นี้เหมาะสมดี แต่มีผู้นำชุมชน ร้อยละ 43.3 ที่รู้สึกไม่มั่นใจในการชี้แจงรายละเอียดการกรอกข้อมูล จปฐ.1 แก่ชาวบ้านแต่ละครัวเรือน และร้อยละ 36.7 รู้สึกลำบากใจในการติดตามการทํา จปฐ.1 ของชาวบ้าน

การอภิปรายผล

1 ในการดำเนินการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน ในหมู่บ้านโดยการทำประชาชนมีส่วนร่วมในการสำรวจ จปฐ. บ้านของตนเองนั้น สามารถทำได้ผลดี และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน และ คปค. ซึ่งสอดคล้องกับที่ ชนิทร์ เจริญกุล (2526:10) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน ควรเป็นกลไกและกระบวนการ ที่จะสามารถให้ประชาชนเข้ามาเป็นเจ้าของ เกี่ยวข้องในโครงการและกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ตลอดจนมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจ เจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น

2 ในการเตรียมชุมชนนั้น เป็นขั้นตอนที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เริ่มตั้งแต่ คปค. เตรียมผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านเตรียมชาวบ้าน ถ้าขั้นตอนนี้สามารถถ่ายทอดแนวคิด ประโยชน์ และกลวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ชัดเจนแล้ว จะเกิดประโยชน์ที่เห็นได้ชัดเจนและสามารถดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างค่อเนื่อง ตามที่ เจมส์ คัดด์ ปีนทอง (2523:23-24) ได้สรุปปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวบ้านที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม คือ ชาวชนบทมีทัศนคติในแนวทางลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งจะยอมรับความคิดริเริ่มหรือของแปลกใหม่ ก็ต่อเมื่อจะให้เห็นประโยชน์โดยตรงระยะสั้น

3 ในการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม และดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ชุมชนต้องได้รับข่าวสารที่ถูกต้อง เพื่อที่จะประเมินค่าว่ากิจกรรมใดจะทำให้ประโยชน์มากกว่ากัน หลังจากนั้นจะลองทำดู ในขั้นตอนนี้ถ้าเจ้าหน้าที่ไม่เข้าไปเสริมในจุดนี้ ชุมชนอาจจะปฏิเสธการมีส่วนร่วมนั้น และประเมินว่าตนเองทำไม่ได้ หรือทำแล้วไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร ชุมชนจะเลิกทำกิจกรรมนั้นทันที (กุหลาบ รัตนสังธรรม, 2531:20-23) ซึ่งเป็นผลเสียที่ทำให้โครงการดี ๆ หลายโครงการต้องล้มเลิกไป ดังนั้นในกิจกรรมการดำเนินการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานนี้ ถ้า คปค. หรือหน่วยงานราชการต่าง ๆ ไม่ให้ความสนใจ ติดตามกระตุ้นอย่างจริงจังแล้ว กิจกรรมนี้อาจจะต้องล้มเลิกไป เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ

4 กลวิธีการดำเนินงานในรายละเอียดของชาวบ้าน ควรให้ชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจเอง ดังจะเห็นได้จาก การเตรียมชุมชนของหมู่บ้านทดลอง หลังจากกำหนดแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงาน จบรัฐ.แล้ว ผู้นำหมู่บ้านได้ใช้กลวิธีที่แตกต่างกันในการเตรียมชุมชน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละหมู่บ้าน และความเหมาะสมของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งกิจกรรมนี้ควรให้อิสระกับหมู่บ้านอย่างเต็มที่

5 ผู้นำหมู่บ้านในหมู่บ้านทดลอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่การเตรียมชุมชน การร่วมสนับสนุนการสำรวจ จบรัฐ.1 การสรุป จบรัฐ.1 การสำรวจ จบรัฐ.2 การวิเคราะห์ จบรัฐ.3 การหาสาเหตุ และแนวทางการแก้ไข เป็นอย่างดี และสามารถทำได้ ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนี้อย่างชัดเจน ตรงตามที่ สี เจ แครี่ ฮิตเตอร์ (1976:144) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้เป็น 5 รูปแบบ คือ เป็นสมาชิก เป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม เป็นสมาชิกผู้ร่วมบริจาคเงิน เป็นกรรมการ และเป็นประธาน ในการทำกิจกรรม จบรัฐ. นี้ผู้นำชุมชนได้แสดงถึงบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอย่างดี

6 ความคิดเห็นของผู้นำหมู่บ้านที่แสดงไว้ว่า การเทียบเกณฑ์ในแบบ จบรัฐ.3 และการหาสาเหตุของปัญหาที่ได้จากการสำรวจ จบรัฐ. ควรเป็นหน้าที่ของ คปค. เป็นความคิดเห็นที่น่าเป็นห่วง แสดงให้เห็นว่า ผู้นำหมู่บ้านยังรู้สึกว่าคุณเองมีจุดอ่อนอยู่ที่การคำนวณตัวเลข และความกว้างไกลในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ซึ่งวิธีการแก้ไขจุดอ่อนเรื่องตัวเลข สามารถทำได้โดยให้บุตรหลาน ของผู้นำหมู่บ้าน หรือเยาวชนในหมู่บ้าน มาร่วมในการคำนวณตัวเลขได้ ในการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาควรเน้นในเรื่องใกล้ตัวของชาวบ้าน และให้ผู้นำหมู่บ้านสามารถวิเคราะห์ได้อย่างอิสระ โดยที่เจ้าหน้าที่ หรือ คปค. คอยคอยอยู่ห่าง ๆ และให้ข้อเสนอนแนะเพิ่มเติม เมื่อได้รับคำถาม หรือขอคำปรึกษาเท่านั้น ถ้า คปค. ไปแสดงบทบาทของประธานหรือผู้แสดงความคิดเห็นมากเกินไป จะทำให้ผู้นำหมู่บ้านไม่เชื่อมั่นในตนเอง ในการแสดงความคิดเห็น และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นได้

7 ผู้นำหมู่บ้านยังมีความคิดเห็นว่า จบรัฐ.1 บางข้อชาวบ้านตอบไม่ตรงกับความเป็นจริง และคำถามใน จบรัฐ.1 บางข้อเข้าใจยาก ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุมาจากชาวบ้านไม่เข้าใจ หรืออาจจะให้ข้อมูลตามความเป็นจริงในจุดนั้น ในระยะเริ่มแรกของการเริ่มให้

ชาวบ้านสำรวจข้อมูล จปฐ.1 ของตนเองนั้น ยังไม่ควรเข้มงวดในจุดนี้มากนัก ควรจะเป็น การให้ชาวบ้านเรียนรู้ไปก่อนว่า ความจำเป็นพื้นฐานที่ควรจะมีของชาวบ้านนั้น ควรจะมี อะไรบ้าง ซึ่งเมื่อทราบตัวชี้วัดต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยตนเองแล้ว ก็จะสามารถกลับไปแก้ไข และพัฒนาครอบครัวของตนให้เข้า เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานได้ในอนาคต

8 รูปแบบการให้ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำหมู่บ้าน เตรียมชาวบ้าน โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับ จปฐ. แก่ชาวบ้านด้วย ทำให้ผู้นำจำเป็นต้องกระตือรือร้นที่จะศึกษา จปฐ. ให้เข้าใจ เพื่อที่จะสามารถไปถ่ายทอดได้ จึงทำให้คะแนนในช่วงหลังการทดลองรูปแบบขึ้นสูงมาก และแตกต่างกับครั้งแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในเรื่องความคิด เห็นที่แตกต่างไปจากครั้งแรกก่อนการทดลองรูปแบบมากแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ใน หมู่บ้านควบคุมไม่พบความแตกต่างกัน

9 ในการวางแผนและของงบประมาณพัฒนาหมู่บ้านนั้น ควรใช้ข้อมูลที่ได้จากการ สสำรวจ จปฐ. ให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้นำหมู่บ้านทุกแห่งให้ความสำคัญกับการดำเนินงาน จปฐ. มากขึ้น ดังที่รุจีรัตน์ คูสกุล (2530:29) สรุปการศึกษาวจัยว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชุมชนจะขึ้นอยู่กับผลประโยชน์โดยตรงที่เขาได้รับ เท่านั้น ดังนั้นถ้าผู้นำหมู่บ้าน รู้ว่าผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับอยู่ที่ข้อมูล จปฐ. ผู้นำก็จะพยายามดำเนินการ เกี่ยวกับ จปฐ. ให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1 ควรมีการนำ จปฐ. รูปแบบใหม่ไปใช้ให้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะการให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสำรวจ และเทียบเกณฑ์ จปฐ. ของตนเอง

2 ควรมีการเตรียมชุมชนอย่างจริงจังมากขึ้น โดยเน้นให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น กับหมู่บ้าน และ ประชาชน อย่างชัดเจน

3 ควรนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงาน จปฐ. ไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง

- 4 การดำเนินงาน จปฐ. ควรให้ผู้นำหมู่บ้านมีส่วนรับผิดชอบการดำเนินงานทุกชั้น
ตอน
- 5 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรวางบทบาทของตนให้ดี โดยแสดงบทบาทเป็นผู้ประสาน
งาน และให้คำปรึกษาเท่านั้น ไม่ควรแสดงบทบาทเป็นผู้จัดการในการดำเนินงาน จปฐ. นี้
- 6 สตรีและเยาวชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามเกณฑ์
จปฐ. ด้วย
- 7 ควรมีการติดตามและกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการ จปฐ. ทุกปี โดยอาจจะแก้ไข
ข้อมูลให้ทันสมัยขึ้น เฉพาะข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงไปก็ได้
- 8 ผู้นำหมู่บ้านควรได้มีโอกาสในการพัฒนาความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการถ่าย
ทอดข้อมูลไปยังผู้อื่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 9 ควรมีการทดลองใช้รูปแบบนี้ให้มากขึ้น และศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในภูมิภาคอื่น
ด้วย อาจจะได้ผลที่แตกต่างกัน หรือกว้างขวางขึ้น